

EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE

Gazdasági és Szociális Tanács

EURÓPAI GAZDASÁGI BIZOTTSÁG

(Economic Commission for Europe – UNECE)

KÖRNYEZETPOLITIKAI BIZOTTSÁGA

(Committee on Environmental Policy)

A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS ENSZ EGB STRATÉGIA

elfogadta a Környezetvédelmi és oktatási minisztériumok magas szintű találkozója Vilniusban,
2005. március 18-án

Jövőkép

A jövőről alkotott képünk egy olyan régió amelyben megvalósulnak a szolidaritás, az egyenlőség, valamint az emberek, országok és nemzedékek közötti kölcsönös tiszteletet közös értékei. Egy olyan birodalom, amelyet a fenntartható fejlődés jellemez; magában foglalva a gazdaság versenyképességét, az igazságosságot, a társadalmi összetartást, a környezet védelmét és a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodást; annak érdekében, hogy a jelen nemzedékek szükségleteinek kielégítése ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek képességét a saját szükségleteik kielégítésére.¹

Az oktatás² – mindamelllett, hogy egyben emberi jog is – a fenntartható fejlődés elérésének előfeltétele, és egyben a jó kormányzás, a megalapozott döntéshozatal és a demokrácia elősegítésének alapvető eszköze. Ennél fogva a fenntarthatóságra nevelés³ segítheti, hogy jövőképünk valósággá váljon. A tanulás a fenntarthatóságért fejleszti és erősíti az egyéneket, a csoportokat, a közösségeket, a szervezeteket és az országok ítéletalkotó és választási képességét, hogy a fenntartható fejlődést előnyben részesítsék. Ez elősegítheti az emberek szemléletváltozását, képessé téve őket arra, hogy az életminőséget javítva biztonságosabbá, egészségesebbé és virágzóbbá tegyék világunkat. A fenntarthatóságra nevelés kritikus gondolkodásra, erősebb tudatosságra ösztönözhet, ami új jövőképek és elgondolások kialakítását és új módszerek és eszközök kifejlesztését teszi lehetővé.

Bevezetés

1. A Stratégia elkészítésére szóló megbízatás az ENSZ EGB környezetvédelmi minisztereinek 5. "Környezetet Európának" konferenciáján (Kijev, 2003. május) tett nyilatkozatából ered. A Stratégia hasznosította mind a regionális, mind a globális tapasztalatokat. A Stratégiát az „ENSZ Oktatás a Fenntartható Fejlődésért Évtizede” (Évtized) program UNESCO által kidolgozott Megvalósítási Kerettervvel összhangban és egyben ahhoz hozzájárulva, az Évtized program és a Fenntartható Fejlődés Világkonferencia eredményeinek régióbeli megvalósítása alapjaként kell használni..

2. A Stratégia részvételen alapuló folyamatban jött létre, amelyben kormányok, oktatási intézmények, civil szervezetek, az ENSZ EGB régió egyéb érdekelt felei valamint nemzetközi szervezetek vettek részt.

¹ Ld. még a Környezet és Fejlődés Világbizottság "Közös jövőnk", 1987, c. kiadványát.

² Ld. még: az Oktatás a Fenntarthatóságért Nyilatkozat; 5. "Környezetet Európának" Miniszteri Konferencia, Kijev, 2003.

³ E dokumentum eredeti, angol nyelvű változatában a fogalom így szerepel: „*Education for Sustainable Development*”. Az „education” szót – sajátos árnyaltságának köszönhetően – a magyar többféleképpen fordítja, így például nevezheti *oktatásnak, nevelésnek, tanításnak* egyaránt. Jelentésbeli különbségeket azonban a magyar változatok érezhetően hordoznak; a fenntarthatóság szövegkörnyezete valamennyit tartalmazza. Ennek érzékeltetésére, a magyarra fordításban a fogalmakat: *oktatás, nevelés a fenntartható fejlődésért, fenntarthatóságra nevelés (FN), fenntarthatóság oktatása* szinonimaként használtuk. (A lektorok megjegyzése.)

3. Jelen Stratégia feladata, hogy segítse elő a fenntarthatóságra nevelés (FN) elindítását és népszerűsítését az ENSZ EGB régióban, és ezáltal járuljon hozzá közös jövőképünk megteremtéséhez.

4. Az ENSZ EGB régió gazdag kulturális sokféleséggel, valamint eltérő társadalmi, gazdasági és politikai adottságokkal rendelkező országokat foglal magába. A fenntartható fejlődés kilátásai nagymértékben attól függenek, hogy sikerül-e megváltoztatni az életviteli, a termelési és a fogyasztási szokásokat úgy, hogy eközben eleget tegyünk azon országok igényeinek is, ahol a szegénység enyhítése még mindig az egyik legfőbb probléma.

5. A régióban jelen vannak mind az előfeltételek, mind az igény a Stratégia megvalósítására. A legtöbb országban szakképzett oktatókat alkalmazó oktatási rendszert vezettek be, mindenki számára biztosították az alapfokú oktatást és a tanuláshoz való egyenlő jogot, az írni-olvasni tudás széles körűvé vált, tudományos potenciált alakítottak ki és gondoskodtak a civil társadalom szerepvállalásáról is. Ugyanakkor a fenntarthatóságra nevelés (FN) hatékony megvalósításához még számos kihívással kell szembenézni. Az oktatási rendszereket fejleszteni kell, hogy megbirkózhassanak a FN interdiszciplináris jellegével. A civil társadalmat mind jobban be kell vonni, valamint megfelelő intézményi és tárgyi eszközöket kell mozgósítani.

I. SZÁNDÉK ÉS CÉLKITŰZÉSEK

6. Jelen Stratégia szándéka, hogy ösztönözze az ENSZ EGB tagállamokat a FN fejlesztésére és beépítésére – az összes releváns tantárgy tekintetében – saját formális oktatási rendszerükbe, valamint a nem formális és az informális oktatásba, nevelésbe. Ez a folyamat az embereket a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeretekkel és képességekkel ruházza fel: hozzáértőbbé, magabiztosabbá téve őket, növelve lehetőségeiket, hogy tegyenek valamit a természettel⁴ összhangban lévő, a társadalmi értékeket, a nemek közötti egyenlőséget és a kulturális sokszínűséget fontosnak tartó egészséges és alkotó életért.

7. Jelen Stratégia célkitűzései, amelyek hozzájárulnak a szándék megvalósításához:

- (a) biztosítani kell, hogy a szakpolitikai, szabályozási és működési keretek támogassák a fenntarthatóságra nevelést, oktatást;
- (b) elő kell mozdítani a fenntartható fejlődést a formális, a nem formális és az informális oktatáson keresztül;
- (c) fel kell vértézni az oktatókat azzal a képességgel, hogy a fenntartható fejlődés fogalmát beilleszték a tanításba;
- (d) biztosítani kell, hogy a FN-hez szükséges megfelelő eszközök és tananyag elérhetőek legyenek;
- (e) bátorítani kell a FN kutatását és fejlesztését;
- (f) az ENSZ EGB régió minden szintjén erősíteni kell a FN-nel kapcsolatos együttműködést.

II. A STRATÉGIA HATÁLYA

8. A Stratégiát az ENSZ EGB érdekelt tagállamai fogadják el. A régió kívüli államok számára szintén javasolt ennek követése.

9. A Stratégia a kormányokat szólítja meg, ösztönzést és útmutatást adva ahhoz, hogy az oktatók és a többi érdekelt fél bevonásával miként fejlesszék úgy a szakpolitikát és a gyakorlatot, hogy a fenntartható fejlődést

⁴ A Környezetről és fejlődésről szóló Riói Nyilatkozat kimondja, hogy a fenntartható fejlődéssel való törődés középpontjában az emberek állnak, akiknek joguk van az egészséges és alkotó, a természettel összhangban lévő élethez (ld. még az ENSZ Fenntartható Fejlődés Világkonferencia, 2002. Megvalósítási Tervét).

beépítse az oktatásba és a tanulásba. Mivel a fenntarthatóságot szolgáló nevelésnek figyelembe kell vennie a helyi, térségi, nemzeti és regionális körülményeket, előfordulhat, hogy változó hangsúlyt kapnak a fenntartható fejlődés különféle aspektusai az adott ország vagy az oktatási terület függvényében. Jelen Stratégia rugalmas keretül szolgál a régió országai számára, feltételezve, hogy megvalósításának mozgatórugói az országok sajátos igényei és körülményei által megszabott prioritások és kezdeményezések.

10. A Stratégia bátorítja az ágazatközi⁵, több érdekelt félre kiterjedő együttműködést és partnerkapcsolatokat, ezáltal ösztönözve az anyagi és emberi erőforrások bevonását a FN-be.

11. A Stratégia felöleli az "Oktatás mindenkinek: Közös vállalásaink teljesítése"⁶ alapvető rendelkezéseit.

12. A Stratégia támogatja a többoldalú környezeti és egyéb vonatkozó megállapodások kommunikációs, oktatási, közösségi részvételi és a tudatosságot növelő rendelkezéseinek megvalósulását. Elősegítheti továbbá a Környezetről és fejlődésről szóló Riói Nyilatkozat 10. sz. alapelve, az Aarhusi Egyezmény⁷, az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Célok⁸ és a Minőségi Oktatás⁹ megvalósulását az átlátható, széleskörű és elszámoltatható döntéshozatal, valamint az emberek részvételre képesítése által.

III. ALAPELVEK

13. Szükséges a fenntartható fejlődés formálódó jelentésének átgondolása. Így a fenntartható társadalom fejlődésére úgy kell tekinteni, mint egy állandó tanulási folyamatra, amely vizsgálja a problémákat és a dilemmákat, és amelyben a helyes válaszok és megoldások változhatnak tapasztalataink gyarapodásával. A FN tanulási céljainak tartalmazniuk kell az ismereteket, a képességeket, a megértést, a viselkedést és az értékeket.

14. A FN tág és átfogó, az egymással összefüggő környezeti, gazdasági és társadalmi kérdéseket felölelő koncepciója még kialakulóban van. Kibővíti a környezeti nevelés (KN) fogalmát, amely egyre többet és többet foglalkozik a fejlesztéssel kapcsolatos témakörök széles skálájával. A FN még további fejlesztési elemeket és más, célzott oktatási formákat is tartalmaz. Ennélfogva integrált szemlélettel szükséges a környezeti nevelést továbbfejleszteni, más oktatási területekkel kiegészíteni a fenntarthatóságra nevelés irányába.

15. A fenntartható fejlődés kulcsfontosságú témakörei közé tartozik többek között, a szegénység enyhítése, az állampolgárság, a béke, az etika, a helyi és globális felelősség, a demokrácia és a kormányzás, az igazság, a biztonság, az emberi jogok, az egészség, a nemek közötti méltányosság, a kulturális sokféleség, a vidék- és városfejlesztés, a gazdaság, a termelési és fogyasztási szokások, a vállalati felelősség, a környezet védelme, a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás, illetve a biológiai és tájképi sokszínűség¹⁰. Ilyen sokféle témakört megcélozva a FN holisztikus szemléletmódot igényel¹¹.

⁵ Állami testületek között.

⁶ Dakar Akció Kereterv, UNESCO, 2000.

⁷ ENSZ EGB – A környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló egyezmény, Aarhus (Dánia), 1998.

⁸ ENSZ, Millennium Nyilatkozat, Közgyűlés 8. plenáris ülés, 2000.

⁹ Oktatási miniszterek közös kommunikéje, UNESCO 32. Általános Konferencia, 2003.

¹⁰ Ld. még az ENSZ Oktatás a Fenntartható Fejlődésért Évtizede program Megvalósítási Kerettervét, UNESCO, 2003.

¹¹ Ld. még: Oktatás a Fenntarthatóságért Nyilatkozat

16. A FN megvalósítása során a következő területekkel kell foglalkozni: az alapfokú oktatás fejlesztése, az oktatás nézőpontjának a fenntartható fejlődés irányába terelése, a társadalmi tudatosság növelése és a képzés elősegítése¹².

17. A FN-nek elő kell segítenie a különböző kultúrák iránti tiszteletet és megértést, és képesnek kell lennie befogadni azok hozzájárulását. El kell ismerni az őslakos népek szerepét, és partnerként kell kezelni őket az oktatási programok fejlesztése során. A hagyományos tudást a FN szerves részeként kell megbecsülni és megőrizni.

18. A tanulókat minden szinten bátorítani kell a rendszerszerű, kritikus és kreatív gondolkodásra és véleményalkotásra mind a helyi, mind a globális összefüggéseket illetően; ezek a fenntartható fejlődésért való cselekvés előfeltételei.¹³

19. A FN az egész életre kiterjedő folyamat a korai gyermekkortól egészen a felsőoktatásig és a felnőttképzésig, és túlmutat a formális oktatás keretein. Mivel az értékek, életstílusok és attitűdök már nagyon fiatal korban kialakulnak, ezért az oktatás szerepe különösen fontos a gyermekek számára. Mivel az életünk során betöltött különféle szerepek által egy tanulási folyamat valósul meg, a FN-re mint egy “egész életet betöltő” folyamatra kell gondolni. A FN-nek minden szinten át kell szőnie az oktatási programokat, beleértve a szakképzést, a tanárképzést, valamint a szakemberek és a döntéshozók továbbképzését.

20. A felsőoktatás jelentősen hozzájárulhat a FN-hez a megfelelő tudás és a kompetenciák fejlesztése révén.

21. A FN-nek számításba kell vennie a különböző helyi, nemzeti és regionális körülményeket, csakúgy, mint a globális összefüggéseket, egyensúlyt keresve a helyi és a globális érdekek között.

22. A FN az oktatáshoz való hozzáférés megkönnyítésével és minőségének javításával hozzájárulhat a vidéki és városi környezet fejlesztéséhez is. Ez különösen a vidéki környezetben élők számára lehet hasznos.

23. Az etikai vonatkozások kezelése – ideértve a méltányosság, a szolidaritás és az egymásra utaltság kérdéseit a jelenlegi nemzedéken belül és a generációk között, csakúgy, mint az emberek és a természet, illetve a szegények és gazdagok közötti kapcsolatokat – központi jelentőségű a fenntartható fejlődés szempontjából, és ezáltal létfontosságú a FN számára is. A felelősség szerves része az etikának, és így a FN gyakorlati kérdésévé válik.

24. A formális FN-t át kell hatnia az osztályterem falain túli élet- és munkatapasztalatoknak. A FN-ben résztvevő oktatók, nevelők¹⁴ fontos szerepet játszanak e folyamat elősegítésében, illetve a diákok, a hallgatók és a hatóságok, illetve a civil társadalom közötti párbeszéd ösztönzésében¹⁵. Ily módon a FN lehetőséget kínál az oktatásnak a társadalomtól való elszigeteltsége legyőzésére.

25. A FN kiterjed a kommunikációban és a döntéshozatal során megnyilvánuló kölcsönös tisztelet kultúrájának kialakítására irányuló kezdeményezésekre, áthelyezve a fókuszot az információk pusztá továbbításáról a részvételen alapuló tanulás elősegítésére¹⁶. A FN így hozzájárul az integrált és interaktív szakpolitika-alkotáshoz és döntéshozatalhoz. Figyelembe kell venni a FN szerepét a részvételen alapuló

¹² Ld. még Agenda 21.

¹³ Ld. még: Oktatás a Fenntarthatóságért Nyilatkozat

¹⁴ Az oktatók a tanárok, óraadók, képzők, valamint minden más oktatási feladatokat ellátó szakember, illetve az önkéntes alapú oktatást vezető gyűjtőneve.

¹⁵ Ld. még: Oktatás a Fenntarthatóságért Nyilatkozat

¹⁶ Thesszaloniki Nyilatkozat; Thesszaloniki, Görögország, 1997. Egyes országokban a részvételen alapuló tanulásra a szociális tanulás kifejezést használják.

demokrácia¹⁷ fejlesztésében és erősítésében is, különös tekintettel a társadalmi konfliktusok feloldásához és a társadalmi igazságosság eléréséhez való hozzájárulásra, beleértve a helyi Agenda 21-en keresztül kifejtett hatást is.

26. A FN több érdekelt fél együttműködését és partnerségét követeli meg. A főbb szereplők közé tartoznak a kormányok és az önkormányzatok, az oktatási és a tudományos szféra, az egészségügy, a magán szektor, az ipar, a közlekedés és a mezőgazdaság, a szakszervezetek, a tömegtájékoztatás, a civil szervezetek, a különféle közösségek, az öslakosság és a nemzetközi szervezetek.

27. A FN feladata előmozdítani a többoldalú környezeti megállapodások, valamint a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó nemzetközi megállapodások rendelkezéseinek teljesülését.

IV. KÖVETKEZMÉNYEK AZ OKTATÁS SZÁMÁRA

28. A FN irányváltást tesz szükségessé az alapvetően ismeretátadásra összpontosításról a problémákkal való foglalkozás és a lehetséges megoldások keresése felé. Az oktatásnak így meg kell őriznie hagyományos összpontosítását az egyes tantárgyakra, ugyanakkor pedig ki kell tárnia az ajtót a valós, életszerű helyzetek multi- és interdiszciplináris vizsgálata előtt. Ennek hatása lehet a tanulási programok szerkezetére és a tanítási módszerekre, továbbá megkívánja, hogy az oktatók ne csupán átadók, a tanulók pedig ne csupán befogadók legyenek. Ehelyett közös csapatot kell alkotniuk.

29. A formális oktatási intézmények már fiatal kortól kezdve fontos szerepet játszanak a tehetség kibontakoztatásában azáltal, hogy ismereteket nyújtanak és befolyásolják a szemléletet és a magatartást. Fontos biztosítani azt, hogy minden tanuló, diák és hallgató megszerezze a megfelelő ismereteket a fenntartható fejlődésről, és tudatában legyen az olyan döntések következményeinek, amelyek nem segítik a fenntartható fejlődést. Egy oktatási intézménynek teljes egészében – beleértve a tanulókat, diákokat, hallgatókat, tanárokat, vezetőket és az egyéb munkatársakat, csakúgy, mint a szülőket – követnie kell a fenntartható fejlődés elveit.

30. Fontos a nem-formális és informális FN tevékenységek támogatása, hiszen ezek alapvetően kiegészítik a formális oktatást, nem utolsósorban a felnőttképzés területén. A nem-formális FN-nek speciális szerepe van, hiszen gyakran erősebben tanuló-központú, részvételen alapuló és jobban ösztönzi az egész életen át tartó tanulást, mint a formális oktatás. A munkahelyi informális tanulás értéket teremt mind a munkaadó, mind az alkalmazott számára. Ezért szükséges a FN bármely formájában résztvevő összes szereplő együttműködésének felismerése és bátorítása.

31. Az oktatók megfelelő képzése, továbbképzése, illetve számukra a tapasztalatcsere lehetőségeinek biztosítása különlegesen fontos a FN sikere szempontjából. A fenntartható fejlődés magas szintű tudatosságával és ismeretével – különösen a munkaterületük fenntartható fejlődési aspektusait tekintve – az oktatók hatékonyabbak lehetnek, és példát mutathatnak. A képzésnek szorosan kell kapcsolódnia a fenntartható fejlődés témájához tartozó releváns kutatási eredményekhez is.

32. A FN oktatásának és tanulásának hatékonyságát nagymértékben növeli az oktatási anyagok tartalma, minősége és elérhetősége. Ilyen anyagok azonban nem minden országban állnak rendelkezésre. Ez problémát jelent éppúgy a teljes formális oktatási szféra számára, mint az informális és a nem-formális tanulás szempontjából. Emiatt jelentős erőfeszítéseket kell tenni ezek kidolgozására és előállítására. Ösztönözni kell az összhang megteremtését a formális és a nem-formális oktatási anyagok között. Kihívást jelent annak biztosítása, hogy ezek a fenntartható fejlődés szempontjából helytállóak és helyben megfizethetők legyenek.

¹⁷ Agenda 21.

33. A hatékony FN:

- (a) kettős megközelítést igényel: (i) a FN témakörök integrálását az összes vonatkozó tantárgyba, programba és tanfolyamba; valamint (ii) speciális tantárgyi programok és tanfolyamok biztosítását;
- (b) olyan értelmes tanulási gyakorlatokra összpontosítson, amelyek elősegítik a fenntartható viselkedést mind az oktatási intézményekben, a munkahelyeken, mind a családban és a közösségekben;
- (c) erősítse az együttműködést és a partnerséget az oktatói közösség tagjai és a többi érdekelt fél között. A magánszféra és az ipar további bevonása az oktatási folyamatokba segíteni fogja a gyors technológiai fejlődés követését és a munkakörülmények változását. A társadalomhoz szorosan kapcsolódó tanulási tevékenységek hozzá fognak járulni a tanulók gyakorlati tapasztalataihoz;
- (d) nyújtson betekintést a globális, regionális, nemzeti és a helyi környezeti problémákba, azokat az életciklus megközelítés révén magyarázza meg, ne csupán a környezeti hatásokra, hanem a gazdasági és társadalmi következményekre is összpontosítson, a természeti és az ember által teremtett környezetet is figyelembe véve;
- (e) használja a részvételen alapuló, folyamat- és megoldás-orientált, a tanuló igényeihez igazított oktatási módszerek széles skáláját. Eltekintve a hagyományos módszerektől ide tartoznak többek között a viták, a fogalmi és érzékszervi térképezés, a filozófiai vizsgálódás, az értékek tisztázása, a szimulációk, a forgatókönyvek, a modellezés, a szerepjáték, a játékok, az információs és kommunikációs technológia (IKT), a felmérések, az esettanulmányok, a terepgyakorlatok, a tantermen kívüli tanulás, a tanuló által irányított projektek, a jó gyakorlatok elemzése, a munkahelyi tapasztalatszerzés és a problémamegoldás;
- (f) kapjon támogatást a tárgyra vonatkozó oktatási anyagokkal, ideértve a módszertani, pedagógiai és didaktikai publikációkat, tankönyveket, vizuális segédeszközöket, broszúrákat, esettanulmányokat és jó gyakorlatokat, elektronikus, audió és videó anyagokat.

34. A kormányoknak támogatniuk kell a nem-formális és az informális tanulást, mert a tájékozott polgárok és az ismeretekkel felvértezett fogyasztók döntéseik és cselekedeteik révén nélkülözhetetlenek a fenntarthatósági intézkedések életbe lépéséhez, ideértve a helyi Agenda 21-et is.

35. A nem-formális és az informális tanulásnak – a közvélemény tudatosságát formáló programokat is beleértve – arra kell törekednie, hogy jobban megértesse a kapcsolódásokat a társadalmi, gazdasági és környezeti kérdések lokális és globális összefüggésében, nem elhanyagolva az idő perspektíváját sem. A közösségek, a családok, a média és a civil szervezetek fontos szerepet játszanak a fenntartható fejlődés iránti társadalmi figyelem és tudatosság felkeltésében.

36. A kormánytól független civil szervezetek a nem-formális és az informális tanulás fontos szolgáltatói, akik képesek megvalósítani az állampolgári részvételre képesítés folyamatát, valamint könnyen érthető információkká tudják alakítani és egységesíteni a tudományos ismereteket és tényeket. A kormányok és a lakosság közötti közvetítő szerepük elismerendő, segitendő és támogatandó. A civil szervezetek, a kormányok és a magánszféra közötti partnerkapcsolatok jelentős értéket adnának a FN-hez.

37. A tömegtájékoztatás hatékony erő a fogyasztói ízlés irányítása és az életvitel alakítása terén, ez különösen igaz a gyermekek és a fiatalok esetében. Kihívást jelent, hogy miként sikerül mobilizálni tudását és terjesztési csatornáit a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kérdésekben megbízható információk és kulcsfontosságú üzenetek továbbítására.

38. A munka világának teljes vertikuma hozzájárulhat a nemzeti, regionális és globális fenntarthatósághoz. A tanulás a fenntarthatóságért kritikus elemeként azonosították olyan speciális képzési programok kidolgozását, amelyek a szakembereket és a döntéshozókat ellátják a szükséges ismeretekkel és képességekkel, hogy képesek legyenek hozzájárulni a fenntartható fejlődéshez.¹⁸

39. A szakképzés és továbbképzés szerepe nagyon fontos, ezért a fenntarthatósággal kapcsolatos képzéseket lehetőségként fel kell kínálni valamennyi szakember és döntéshozó részére, különös tekintettel a tervezésben és az irányításban résztvevőkre. Célul kell tűzni a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeretek átadását és a tudatosság kialakítását. A továbbképzésnek két fő tevékenységi területe van: (a) a tudás és az ismeretek frissítése; és (b) a különböző szakmákban és helyzetekben szükséges új kompetenciák kialakítása. A továbbképzés az egyik olyan terület, amelynek hasznára válhatna az oktatási szféra, az érdekelt felek és a széles értelemben vett közösség közötti együttműködés.

40. A képzési programoknak a fenntartható fejlődés kulcstémaköreire kell összpontosítaniuk, ugyanakkor figyelembe kell venniük a különféle szakemberek igényeit és ezen témakörök fontosságát a szakemberek munkaterületén. Különös figyelmet kell szentelni azoknak a tantárgyaknak, melyek egy adott szakma, hivatás elsődleges felelősségéhez, illetve azok gazdasági, társadalmi és környezeti kihatásaihoz kapcsolódnak.

41. Az oktatást, nevelést magát kell megváltoztatni ahhoz, hogy a FN a fenntarthatóbb társadalmat megcélzó változások részévé váljon. Ösztönözni kell azon kutatásokat, melyek hozzájárulhatnak a FN-hez. Fokozott együttműködés és szorosabb partnerkapcsolatok szükségesek a kutatási és fejlesztési tevékenységekben érintettek között, a kérdések azonosításától kezdve egészen az új tudás megismertetéséig és annak felhasználásáig. A kutatás-fejlesztési tevékenységek eredményeit meg kell osztani a helyi, regionális és globális szereplőkkel, és be kell építeni az oktatási rendszer különböző részeibe, a tapasztalat és a gyakorlat megszerzésének folyamatába.

V. A MEGVALÓSÍTÁS KERETEI

1. Nemzeti/állami szintű megvalósítás

42. Jelen Stratégia megvalósításáért minden egyes ország felelősséggel tartozik. Komoly politikai támogatásra lesz szükség a kormányzás minden szintjén a fenntartható fejlődés perspektíváinak beépítéséhez az oktatás és a nevelés rendszerébe. Ennek érdekében ajánlott, hogy jelen Stratégiát az országok fordítsák le saját hivatalos nyelvükre/nyelveikre – szükség esetén a kisebbségek anyanyelvére is – és terjesszék azt az érintett, illetékes hatóságok felé, és jelöljenek ki egy megbízott kapcsolattartót.

43. A Stratégia hatékony megvalósítása azt igényli, hogy a benne foglalt rendelkezéseket integrálják az állam és az önkormányzatok tervezési, beruházási és menedzsment stratégiáiba, tekintetbe véve az oktatás minden szintjét, illetve az összes oktatási intézményt és szervezetet. Ugyanakkor a megvalósításnak összhangban kell lennie az egyéb vonatkozó állami, két- és többoldalú kezdeményezésekkel és hasznosítania kell azokat. A jogi, gazdasági és kommunikációs eszközöket az adott állam körülményeihez kell igazítani. Így a rendelkezéseket az egyes országok jogszabály-alkotási, szakpolitikai és működési kereteik figyelembevételével valósíthatják meg.

44. Az országoknak azonosítaniuk kell a meglévő nemzetközi környezeti és egyéb vonatkozó megállapodásokból fakadó, a kommunikációra, az oktatásra, a társadalmi részvételre és a tudatosság

¹⁸ Ld. még az ENSZ A Fenntartható Fejlődés Oktatásának Évtizede Megvalósítási Keretét

növelésére vonatkozó kötelezettségeiket annak érdekében, hogy ezeket a FN-en keresztül átfogó módon kezeljék.

45. Az oktatási szektor a különböző országokban a szereplők széles skálájából áll, akik különböző szabályozói menedzsment rendszerekkel dolgoznak. A szektor továbbá különböző korú, az életben más-más pozíciót betöltő emberekhez kapcsolódik. Kihívást jelent, hogy miként lehet felvetni és megvalósítani az oktatási szféra szakpolitika-alkotásának és működési kereteinek szükséges reformját a bizalom, a befogadás és a szubszidiaritás elve alapján és az önértékelés bátorításával. Fontos, hogy azok, akik felelősséggel tartoznak a formális, a nem-formális és az informális oktatásért működjenek együtt a többi illetékes állami hivatallal jelen Stratégia megvalósításában.

46. Az illetékes állami testületek együttműködését, megosztott felelősségvállalását és irányítását a jó kormányzás fontos mechanizmusának kell tekinteni, és erősíteni szükséges. Különösen az oktatási és a környezetvédelmi minisztériumoknak kell együttműködniük és vezető szerepet vállalniuk a fenntartható fejlődés szempontjai további integrációjának kezdeményezésében és ösztönzésében a formális oktatási politikák, programok és tantervek minden szintjén, majd értékelniük kell a Stratégia megvalósulását. Ezzel együtt szoros és hatékony együttműködés szükséges a többi közhivatallal és hatósággal, illetve az érdekelt felekkel, különös tekintettel a gazdálkodásért felelős hivatalokra.

47. Szükség van egy a Stratégiát állami szinten megvalósító koordinációs mechanizmusra, csakúgy, mint az információcserére és a különböző szereplők közötti partnerség ösztönzésére¹⁹. Az egyik lehetőség egy "nemzeti FN platform" felállítása esetlegesen a fenntartható fejlődési tanácsok vagy más illetékes testületek ernyője alatt, összehozva ezzel a különböző szektorok szakembereit.

48. A nemzeti²⁰ (állami) megvalósítási terveknek a megvalósítás magját kell alkotniuk. Az országoknak meg kell választaniuk azt a testületet, amely felelős lesz a saját nemzeti megvalósítási tervük megalkotásáért.

49. A nemzeti megvalósítási tervet részvételen alapuló szemlélettel kell kidolgozni. Így valamennyi érintett érdekelt felet be kell vonni a munkába. A tervnek figyelembe kell vennie az adott ország helyzetét. Felismerve, hogy az egyes országok saját igényeiknek, szakpolitikáiknak és programjaiknak megfelelően esetleg maguk kívánják megadni prioritásaikat és megvalósítási ütemezésüket, ezen fejezet rendelkezései csupán útmutatóként szolgálnak ehhez a munkához. A nemzeti megvalósítási terveknek a célkitűzésekkel, a tevékenységekkel, az intézkedésekkel, az előzetes ütemezéssel, a megvalósítás eszközeivel és az értékelési módokkal kell foglalkozniuk.

2. Cselekvési területek

Biztosítani kell, hogy a szakpolitika, a szabályozási és a működési keretek támogassák a FN-t

50. A szakpolitikának, a jogalkotásnak, a működési kereteknek és a tanterveknek tartalmazniuk és támogatniuk kell a FN-t. Ezek eléréséhez kulcsfontosságú lehet:

- a FN kereteinek elfogadása az oktatás minden szintjére;
- az ágazatok közötti és az érdekcsoportokkal történő együttműködés ösztönözése, beleértve a konzultációs mechanizmusokat, ha szükséges;
- a fenntartható fejlődés elveinek integrálása a tanulmányi programokba és a speciális képzésekbe a felsőoktatás minden szintjén, különös tekintettel a tanárképzésre;
- az oktatási létesítmények ellátásának és irányításának fejlesztése a fenntartható fejlődés irányában,

¹⁹ Egyes országok bevezették a "tudásmenedzsment" szemléletet.

²⁰ Szövetségi kormányzati struktúrájú országokban a nemzeti tervekről szóló összes hivatkozás értelemszerűen az állami és az állami szint alatti tervekre vonatkozik.

- valamint a természet-, gazdaság-, politika- és társadalomtudományok közötti kapcsolat erősítése az inter- és multidiszciplináris és szakosított tanulmányokban.

Az interdiszciplináris és a szakosított tanulmányokat megfelelően egyensúlyban kell tartani.

Elő kell segíteni a fenntartható fejlődést a formális, nem-formális és informális tanulás által

51. Ösztönözni kell a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos társadalmi tudatosság növelését a formális oktatás intézményeiben és azok által, valamint a közösségekben, a családokban, a médiában és a civil szervezetekben.

52. A fenntartható fejlődésre vonatkozó szakmai ismereteket és készségeket folyamatosan fejleszteni kell, és ennek megfelelően az emberek egész életen át tartó tanulásának részévé kell tenni, beleértve az olyan ágazatokban dolgozókat, mint a közigazgatás, a magánszféra, az ipar, a közlekedés és a mezőgazdaság. Ahogy számos szakterület folyamatosan fejlődik, állandó igény jelentkezik új ismeretek megszerzésére és új készségek elsajátítására a fenntartható fejlődés fogalma specifikusabb tartalommal való megtöltése érdekében.

53. Ezek eléréséhez kulcsfontosságú lehet:

- a szakemberek továbbképzésében – beleértve a tervezésben, a gazdálkodásban és a tömegtájékoztatásban dolgozókat – a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó tanulási lehetőségek biztosítása;
- a fenntartható fejlődést szolgáló tudatosságnövelő közösségi tevékenységek bátorítása és támogatása ;
- az együttműködés fejlesztése a civil szervezetekkel és azok oktatási tevékenységének támogatása;
- az együttműködést előmozdítása a formális oktatás intézményei és a nem-formális oktatás szervezetei, valamint az informális tevékenységek között;
- a nagyközönség elérése érdekében a média ösztönzése a fenntartható fejlődés kérdéseiről szóló tájékoztatásra, illetve azok megvitatására.

Kompetenciafejlesztés az oktatási szektoron belül a FN-ben történő szerepvállalás érdekében

54. Az oktatóknak, vezetőknek és döntéshozóknak az oktatás minden szintjén bővíteniük kell tudásukat a fenntarthatóság oktatásáról annak érdekében, hogy megfelelő útmutatást és támogatást nyújthassanak. Ezért kompetenciafejlesztésre van szükség a formális és a nem-formális oktatás minden szintjén.

55. Ennek eléréséhez kulcsfontosságú lehet:

- az oktatási rendszerben a munkatársak kompetenciafejlesztésének ösztönzése, ideértve olyan tevékenységeket, amelyek a vezetők tudatosságát növelik a fenntartható fejlődés kérdéseit illetően;
- kritériumok megalkotása a szakmai kompetencia jóváhagyására a FN-ben;
- fenntartható fejlődési irányítási rendszerek bevezetése és fejlesztése a formális oktatás intézményeiben és a nem-formális oktatás területén;
- a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó kérdések beillesztése az oktatás minden szintjén az oktatók képzési és továbbképzési programjaiba;
- valamint mind a formális, mind a nem-formális és informális oktatásban dolgozó oktatók/nevelők bátorítása a tapasztalatcserére.

Biztosítani kell, hogy a megfelelő eszközök és anyagok hozzáférhetőek legyenek a FN-hez

56. Minden szinten szükség van a FN-hez anyagok kifejlesztésére – mind az általános kurzusokhoz, mind a szakemberképzéshez, mind pedig az önképzéshez –, illetve azoknak a helyi feltételekhez és igényekhez alkalmazkodó adaptálására.

57. Ennek eléréséhez kulcsfontosságú lehet:

- az oktatóknak, tanulóknak és kutatóknak szánt anyagok fejlesztésének és előállításának ösztönzése az oktatás és a képzés minden szintjén, főként a helyi nyelveken;
- a tanulás és az információcsere célját szolgáló elektronikus, audiovizuális és multimédiás eszközök, vizuális segédeszközök fejlesztésének és használatának ösztönzése;
- a FN-re vonatkozó források és információk elektronikus úton és az Internet révén történő elérésének megkönnyítése;
- az összhang biztosítása a formális, a nem-formális és az informális tanulás anyagai között és terjesztési stratégiák kidolgozása.

Segíteni kell a FN kutatását és fejlesztését

58. Szükség van olyan kutatási és fejlesztési tevékenységekre a FN különböző területein, mint a hatékony tanulási módszerek, értékelési eszközök, a viselkedés és az értékek formálása, iskola- és intézményfejlesztés, valamint az IKT (*információs és kommunikációs technológiák*) alkalmazása. A FN kutatásának és fejlesztésének folyamatos alapot kell nyújtania a FN továbbfejlesztéséhez.

59. A kutatási és fejlesztési törekvések eredményeit meg kell osztani a közreműködőkkel helyben, regionálisan és globálisan is, illetve be kell építeni az oktatási rendszer különböző részeibe.

60. Ezek eléréséhez kulcsfontosságú lehet az alábbi területek kutatásának és fejlesztésének kezdeményezése és támogatása:

- a FN tartalma és oktatási és tanulási módszerei;
- a FN gazdasági hatásai és ösztönző tényezői;
- a fenntartható fejlődés aspektusainak és azok helyi összefüggéseinek integrálási módjai a különböző tantárgyakba, elsőbbséget adva az olyan kutatásnak, amely összekapcsolja a fenntartható fejlődés különböző dimenzióit;
- a FN indikátorai és értékelési eszközei;
- a jó gyakorlatok példáinak és a kutatás eredményeinek megosztása.

3. Nemzetközi együttműködés

61. A fenntartható fejlődésre nevelésben és oktatásban való együttműködés mellett, hogy hozzájárulhat a fenntarthatóságra nevelés erősítéséhez és fejlesztéséhez az egyes országokban, segítheti a kölcsönös megértés biztosítását, erősítheti a bizalmat és tiszteletet ébreszthet a kulturális értékek iránt, ezáltal baráti kapcsolatokat épít a népek és nemzetek között hozzájárulva a békéhez és a jóléthez.

62. Regionális szinten szükség van a Stratégia áttekintésére, a megvalósítás elősegítésére és az együttműködés támogatására a FN-ben. A regionális folyamatnak figyelembe kell vennie más, az ENSZ Oktatás a Fenntartható Fejlődésért Évtizedével kapcsolatos egyéb fejleményeket, és azokat a FN globális kezdeményezéseivel való hozzájárulásnak kell tekinteni.

63. A régió gazdag tapasztalattal rendelkezik a nemzetközi oktatási együttműködésben, különösen a felsőoktatás terén. Számos nemzeti és szubregionális hálózat, oktatás, munkacsoport, egyetemi hálózat és szövetség, program és partnerkapcsolat kezdett dolgozni a multidiszciplináris oktatási formák kifejlesztésén, hogy megoldást találjon a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó problémákra. Kihívás jelent, hogy miként lehet tapasztalatukat és potenciáljukat a legjobban kihasználni a FN előmozdítása érdekében. Egy másik kihívás a FN kérdéseivel kapcsolatos kutatás, amelynek nemzetközi téren még mindig nincs kiemelkedő szerepe. Szükség van nemzetközi együttműködésre a FN-nel kapcsolatban még az óvodai nevelésben és az iskolai oktatásban is.

64. Magas prioritást kell kapjanak az olyan regionális és szubregionális fórumok, amelyek összehozzák az oktatási közösség tagjait, mint a köztisztviselőket, az oktatókat/nevelőket és kutatókat és a többi fontos

szereplőt, avégett, hogy megosszák egymással a fenntartható fejlődéssel és a fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos tapasztalataikat és jó gyakorlataikat.

65. A FN összetett jellege azt igényli, hogy az oktatói közösség mellett más érintett nemzetközi szereplőket is felkérjenek, hogy a Stratégia megvalósításán partnerként dolgozzanak. Ez különösen fontos a különböző szakemberek és döntéshozók fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudása és képességei fejlesztését célzó nemzetközi együttműködésben.

66. Az ENSZ EGB régió különböző részein a tapasztalatok és a szükségletek eltérőek. Erősíteni kell a szubregionális együttműködést. Ez lehetővé tenné, hogy közvetlenül azokkal a kérdésekkel lehessen foglalkozni, amelyek egy adott szub-régió belül nagyon fontosak, ezáltal segítve az országokat, hogy a legjobb gyakorlati eredményeket érhessék el.

67. Kívánatos a különböző szub-régiók szükségleteinek további felmérése. Külön hangsúlyt kell fektetni Kelet-Európa, a Kaukázus és Közép-Ázsia (angol rövidítéssel: EECCA)²¹ valamint Délkelet-Európa országai főbb problémáinak megoldására a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés terén. Néhány ilyen probléma a megfelelő oktatási anyagok hiánya, a felsőoktatás és a kutatóintézetek kapacitásának alacsony hatékonyságú kihasználtsága, a szakképzett oktatók/nevelők hiánya, a tudatosság növelésének nem megfelelő volta, csakúgy, mint az ágazatok közötti és a több érdekelt felet megmozgató együttműködés hiánya a FN-ben. Egy másik kihívás, amivel Délkelet-Európában és az EECCA országokban szembe kell nézni, a vidéki környezetben élő gyermekek oktatásának gyenge minősége, illetve a FN fejlesztésére fordítható pénzügyi és emberi erőforrások hiánya. Így a kapacitásbővítés, a pénzügyi segítségnyújtás, az oktatás, a kutatás és a fenntarthatóságot szolgáló társadalmi tudatosságot erősítő programok támogatása az átmeneti gazdaságú országokban fontos kérdéseknek tekintendők, és a kormányoknak, az illetékes szervezeteknek és az adományozóknak is így kell ezeket mérlegelniük²².

68. Kulcsfontosságú lehet:

- a meglévő regionális és szubregionális, a FN-en dolgozó szövetségek és hálózatok erősítése, a társintézményi együttműködési („twinning”) programok, a kétoldalú együttműködés és partnerkapcsolatok bátorítása;
- szükség szerint a létező nemzetközi, jogi értelemben kötelező érvényű eszközök felhasználása, mint az Aarhusi Egyezmény és más, a fenntartható fejlődés iránti tudatosság növelésére vonatkozó megállapodások; a fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos kérdésekben a tapasztalatok és jó gyakorlatok, az innovációk, és a fejlesztési együttműködési projektekről szóló információk és nemzeti tapasztalatok közzétételének megkönnyítése, pl.: információs és kommunikációs technológiai eszközök és az ENSZ EGB honlapjának használatával;
- a FN beépítése a vonatkozó két- és többoldalú programokba;
- a nem kormányzati szervezetek és más érdekcsoportok részvételének ösztönzése a FN-nel kapcsolatos nemzetközi együttműködésben;
- a fenntarthatósággal kapcsolatos tudatosságot erősítő nemzetközi események segítése és koordinálása;
- valamint a tapasztalatok megosztásának ösztönzése.

69. A hatékony regionális kormányzás és kommunikáció biztosítása végett szükséges a FN kapcsolattartó személyek kijelölése valamennyi ENSZ EGB tagállamban és az illetékes nemzetközi szervezetekben. Az oktatási és a környezetvédelmi (illetve egyéb illetékes) ágazatok képviselőiből egy irányító testület („*steering committee*”) hozható létre, amely nyomon követi a Stratégia megvalósítását. A “Környezetet Európának” folyamat használható a FN-nel kapcsolatos regionális együttműködés partneri platformjaként,

²¹ Ld. még: Környezeti partnerségek az ENSZ EGB régióban: Környezeti Stratégia Kelet-Európa, a Kaukázus és Közép-Ázsia országai számára. Stratégiai Keretrendszer, 5. “Környezetet Európának” Miniszteri Konferencia, Kijev, 2003.

²² Ld. még Megvalósítási Terv; Fenntartható Fejlődési Világtalálkozó

és az ENSZ EGB Környezetpolitikai Bizottsága, mint testület pedig felülvizsgálhatja a Stratégia megvalósításában elért előrehaladást a Bizottság munkaprogramjával összhangban..

70. Az “Környezetet Európának” konferenciáikon a miniszterek kérhetik a nemzeti és egyéb vonatkozó jelentések alapján a Stratégia megvalósításában elért haladás megvitatását. A környezeti teljesítményértékelések szintén tartalmazhatják a vizsgált ország FN-t célzó törekvéseinek értékelését.

4. Szerepek és felelőségek

71. A kormányoknak proaktív szerepet kell játszaniuk a Stratégia országukban történő megvalósításának ösztönzésében és elősegítésében. Értékelniük kell a megvalósulást, és rendszeresen ellenőrizniük a kormányzás minden szintjén.

72. A helyi oktatási hatóságokat és a formális oktatás intézményeit bátorítjuk, hogy vállaljanak felelősséget a Stratégia rájuk vonatkozó rendelkezéseinek megvalósításáért és nyomon követéséért.

73. Az érintett érdekcsoportokat – ideértve az önkormányzatokat, az oktatási és a tudományos szférát, az egészségügyi szférát, a magánszférát, az ipart, a közlekedést és a mezőgazdaságot, a szakszervezeteket, a tömegtájékoztatókat, a nem kormányzati szervezeteket, a különféle közösségeket, az öslakos népeket és a nemzetközi szervezeteket – fel kell kérni, hogy határozzák meg saját prioritásaikat, illetve vállaljanak felelősséget a Stratégia megvalósításában és nyomon követésében.

5. Finanszírozási kérdések

74. A Stratégia sikerének egyik fontos előfeltétele a megvalósításához szükséges megfelelő pénzügyi eszközök biztosítása. A Stratégia célkitűzéseinek megvalósításához szükséges intézkedések végrehajtási költségeinek, illetve az adott befektetés megtérülésének pontos becsléséhez alapvető fontosságú felismerni az oktatás értékét a fenntartható fejlődés szakpolitikáinak és gyakorlatának a társadalomban történő bevezetésében. Az oktatásra úgy kell tekinteni, mint egy hosszú távon megtérülő befektetésre.

75. Jelen Stratégia megvalósítási költségeit – általában véve – az egyes országoknak kell fedezniük. A kormányoknak tehát biztosítaniuk kell, hogy a megfelelő források rendelkezésre álljanak. Számos javasolt tevékenység beépíthető az oktatási szféra amúgy is folyamatban lévő fejlesztési munkálataiba. Egyes tevékenységek könnyebben kivitelezhetők szubregionális vagy régiós projektek keretében.

76. A kormányoknak tekintetbe kell venniük az oktatás összes formájában a FN finanszírozása érdekében a költségvetési lehetőségeket és a gazdasági ösztönzők használatát, mint például a FN témájú ösztöndíjak bevezetését és az oktatási intézményekben történő kapacitásfejlesztést. Erőfeszítéseket kell tenni a FN elemeinek beépítésére az érintett két- és többoldalú programokba. Partnerkapcsolatokat lehet kiépíteni, majd bátorítani kell azokat a támogatások felkutatására, ideértve a természetbeni hozzájárulásokat is, a nemzetközi finanszírozó szervezetektől vagy a magánszférától. A Stratégia megvalósításának első lépcsőjében kulcsfontosságú a pénzügyi segítség a régió egyes részei, különösen az EECCA és Délkelet-Európa országai számára, hogy megkezdhessék a folyamatot.

6. Értékelés és ütemterv

77. A Stratégia megvalósulásának értékeléséhez szükséges az időkeret meghatározása és az indikátorok kidolgozása. Az embereket a minőségi oktatás, illetve tanulmányaik eredménye révén lehet képessé tenni arra, hogy a fenntarthatóság érdekében cselekedjenek. A fenntartható fejlődés szempontjainak integrálása az oktatás valamennyi formájába és minden szintjén hosszadalmas folyamat, amelynek kimenetelét, eredményét csak hosszú időszak alatt lehetséges felmérni.

78. A Stratégia megvalósítását összefüggő folyamatnak kell tekinteni. Ugyanakkor az előrehaladás értékelésének megkönnyítése érdekében három megvalósítási fázis javasolt:

I. fázis (2007-ig): jó alap a megvalósítás megkezdéséhez. Javasolt, hogy minden egyes ország azonosítsa a Stratégia hatálya alá illeszkedő eddig megtett lépéseit. Ez magában foglalná az aktuális politikák, a jogi és működési keretek, a pénzügyi mechanizmusok és az oktatási tevékenységek áttekintését, valamint az esetleges akadályok vagy hiányok azonosítását. Javító intézkedéseket kell mérlegelni a gyengeségek leküzdésére, és fel kell vázolni az adott ország helytálló megvalósítási tervét. A FN megvalósulásának mérésére értékelési módszerek és indikátorok kidolgozása szükséges, különös tekintettel a kvalitatív indikátorokra. Az "Környezetet Európának" konferenciájukon a miniszterek kinyilváníthatják elkötelezettségüket a Stratégia iránt, megünnepelhetik a sikereket, megoszthatják egymással a gondokat és aggályokat, illetve beszámolhatnak nemzeti/állami stratégiájuk előrehaladásáról.

II. fázis (2010-ig): lehetőség szerint a Stratégia rendelkezéseinek megvalósítása már nagymértékben előrehaladt. Ezt figyelembe véve az országoknak át kell tekinteniük és szükség esetén felül kell vizsgálniuk nemzeti/állami stratégiájuk megvalósításának előrehaladását.

III. fázis (2015-ig és azután): az országok ekkorra már bizonyosan jelentős haladást értek el a FN megvalósítása terén.

79. A Stratégia folyamatközpontú értékelésének segítése, illetve összehasonlító elemzése érdekében számos kérdést kell figyelembe venni. A következő példák tartoznak ide:

- a Stratégiát irányító vezetők és koordinátorok azonosítása;
- a Stratégiát támogató szakpolitikák, jogszabályi és működési keretek;
- a kormányközi, illetve több érdekcsoportra kiterjedő együttműködés és partnerségek keretei;
- a formális tantervek és tanulási programok tárgyhoz illeszkedése;
- a fenntartható fejlődés kérdéseivel kapcsolatos képzés és továbbképzés, különösen az oktatók/nevelők képzése;
- az FN oktatási eszközei és anyagai;
- az FN kutatása és fejlesztése;
- a nem-formális és az informális oktatás fejlesztése;
- valamint a média bevonása és a tanulókra tett hatás.

Megjegyzés: Tájékoztatásul két háttérdokumentum áll rendelkezésre, melyek elérhetőek a ENSZ EGB honlapján (<http://www.unecce.org/env/esd/welcome.htm>): egy a fenntarthatóságra nevelés múltbeli és jelenlegi folyamatairól (CEP/AC.13/2004/8/Add.1), egy másik pedig a Stratégiában használt bizonyos szakkifejezések magyarázatként (CEP/AC.13/2004/8/Add.2). Innen a Stratégia letölthető angol, francia és orosz nyelveken.